INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDA INSONIY FAZILATLARNING MAQOL VA MATALLARDA LINGVOMADANIY IFODALANISHI

Shamsiddinova Gavhar Dilshod qizi
O‘qituvchi, O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti
https://doi.org/10.5281/zenodo.24140287

Annotatsiya. Mazkur tezisda ingliz va o‘zbek tillaridagi maqol va matallarda insoniy fazilatlarning ifodalanish xususiyatlari qiyosiy-lingvomadaniy jihatdan o‘rganiladi. Har ikki xalqning paremiologik birliklarida aks etgan halollik, mehribonlik, saxiylik, sabr-toqat va mehnatsevarlik kabi umuminsoniy qadriyatlar tahlil qilinadi. Shuningdek, maqol va matallarning xalq dunyoqarashi, milliy mentaliteti hamda axloqiy qarashlarini ifodalashdagi o‘rni yoritiladi.
Kalit so‘zlar: maqol, matal, paremiologiya, insoniy fazilatlar, lingvomadaniyat, milliy mentalitet, qiyosiy tahlil, umuminsoniy qadriyatlar.

Kirish

Til nafaqat insonlar o‘rtasidagi muloqot vositasi, balki muayyan xalqning tarixi, madaniyati, dunyoqarashi va milliy qadriyatlarini o‘zida mujassam etuvchi muhim ijtimoiy hodisadir. Ayniqsa, maqol va matallar xalqning ko‘p asrlik hayotiy tajribasi, axloqiy qarashlari hamda ijtimoiy munosabatlarini qisqa va mazmunli shaklda ifodalashi bilan alohida ahamiyat kasb etadi.

Ingliz va o‘zbek tillaridagi paremiologik birliklarni qiyosiy o‘rganish orqali ikki xalqning insoniy fazilatlar, axloqiy qadriyatlar va ijtimoiy munosabatlarga bo‘lgan qarashlarini aniqlash mumkin. Garchi har ikki xalq madaniyatida halollik, mehribonlik, saxiylik, sabr-toqat va mehnatsevarlik kabi fazilatlar qadrlansa-da, ularning maqol va matallarda ifodalanishida milliy-madaniy o‘ziga xosliklar kuzatiladi.

Asosiy qism

Maqol va matallar xalq tafakkurining o‘ziga xos mahsuli bo‘lib, ularda insonning jamiyatdagi o‘rni, xatti-harakatlari va boshqa insonlarga munosabati aks etadi. Paremiologik birliklar orqali xalq tomonidan ma'qullangan yoki qoralanadigan xulqiy me'yorlarni ham anglash mumkin.

Masalan, ingliz tilidagi “Honesty is the best policy” maqoli halollikni inson hayotidagi muhim axloqiy tamoyil sifatida ifodalaydi. Ushbu maqolning o‘zbek tilidagi mazmuniy muqobili sifatida “To‘g‘rilik – eng yaxshi yo‘l” iborasini keltirish mumkin. Har ikki birlikda ham halollik va rostgo‘ylik insonning ijobiy fazilati sifatida talqin qilinadi.

Mehnatsevarlik qadriyati ham ingliz va o‘zbek paremiologik tizimida muhim o‘rin egallaydi. Ingliz tilidagi “No pain, no gain” maqoli mehnat va mashaqqatsiz natijaga erishib bo‘lmasligini anglatadi. O‘zbek tilidagi “Mehnatning tagi – rohat” maqoli ham xuddi shu mazmunni ifodalaydi. Biroq ushbu maqollarda mazmunni ifodalash usuli turlicha: ingliz maqolida qiyinchilik va natija o‘rtasidagi bog‘liqlik, o‘zbek maqolida esa mehnatdan keyingi farovonlik va rohat g‘oyasi ustuvor.

Saxiylik va insonparvarlik ham ikki xalqning milliy qadriyatlar tizimida muhim o‘rin tutadi. Ingliz tilidagi “A friend in need is a friend indeed” maqoli insonning qiyin vaziyatda do‘stiga yordam berishi va sadoqatini namoyon etishi muhimligini ta'kidlaydi. O‘zbek tilidagi “Do‘st kulfatda bilinadi” maqoli ham mazkur g‘oyaga yaqin mazmunni ifodalaydi. Ushbu birliklar orqali insoniy munosabatlarda samimiyat, mehr-oqibat va o‘zaro yordamning ahamiyati ochib beriladi.

Shuningdek, sabr-toqat tushunchasi ham ingliz va o‘zbek maqollarida turli obrazlar orqali namoyon bo‘ladi. Masalan, ingliz tilidagi “Patience is a virtue” maqoli sabrni insonning muhim fazilatlaridan biri

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

sifatida baholaydi. O‘zbek tilidagi “Sabr tagi – sariq oltin” maqolida esa sabrning oxir-oqibat ijobiy natija keltirishi obrazli tarzda ifodalangan.

Keltirilgan misollar shuni ko‘rsatadiki, ingliz va o‘zbek tillaridagi maqol va matallarda umumiy insoniy qadriyatlar mavjud bo‘lsa-da, ularning ifodalanish shakllari xalqning tarixiy tajribasi, turmush tarzi va madaniy qarashlari bilan chambarchas bog‘liq. Shu sababli paremiologik birliklarni qiyosiy-lingvomadaniy jihatdan o‘rganish tillar o‘rtasidagi o‘xshash va farqli jihatlarni aniqlashda muhim ahamiyatga ega.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, ingliz va o‘zbek tillaridagi maqol va matallar insoniy fazilatlar hamda axloqiy qadriyatlarning xalq tafakkurida qanday shakllanganini namoyon etuvchi muhim lingvistik manbalardir. Qiyosiy tahlil natijasida halollik, mehnatsevarlik, saxiylik, sabr-toqat va insonparvarlik kabi qadriyatlar har ikki xalq madaniyatida muhim o‘rin egallashi aniqlandi. Shu bilan birga, mazkur qadriyatlarning obrazli ifodalanishida milliy-madaniy xususiyatlar mavjud.

Demak, ingliz va o‘zbek tillaridagi paremiologik birliklarni lingvomadaniy jihatdan o‘rganish nafaqat tillarning leksik va madaniy imkoniyatlarini ochib beradi, balki ikki xalqning milliy dunyoqarashi va umuminsoniy qadriyatlarini chuqurroq anglashga ham xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Mieder, W. Proverbs: A Handbook. – Westport: Greenwood Press, 2004.
2. Speake, J. (ed.). The Oxford Dictionary of Proverbs. 6th ed. – Oxford: Oxford University Press, 2015.
3. Permyakov, G. L. Основы структурной паремиологии. – Москва: Наука, 1988. – 236 с.
4. Иванова, Е. В. Мир в английских и русских пословицах: учебное пособие. – Санкт-Петербург: СПбГУ, 2006. – 280 с.
5. Sadiqova, M. Паремиологический фонд узбекского языка. – Ташкент: Фан, 2010. – 288 с.
6. O‘zbek xalq maqollari. – Toshkent: Sharq, 2019.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.